

POLITICA DE SECURITATE A REPUBLICII MOLDOVA ÎN SPAȚIUL SUD-EST EUROPEAN: AVANTAJE ȘI PERSPECTIVE

Constantin EȘANU

Catedra Relații Internaționale

One of the most important problems within political science aims to national and international security, whose intensity and nature have hugely varied through the course of time, being sometimes characterized by an excessive spirit of confrontation and close cooperation.

The collapse of the bi-polar system and suppression of the Cold War at the end of 80s has evoked certain grounds to consider that security is becoming a top concept of discussions within international post-war system. To resolve its own problems, Republic of Moldova has become an active participant of wide cooperation in the sphere with South Eastern European Countries, as they possess numerous possibilities to admonish security problems of Republic of Moldova.

Știința politică este preocupată de o problemă fundamentală – securitatea națională și internațională. Un loc central îl ocupă securitatea națională, ale cărei intensitate și caracter au variat amplu în timp, fiind caracterizate uneori de un spirit excesiv de confruntare, tensiune mai scăzută și cooperare sporită. Însuși termenul „securitate” și-a găsit o reflectare inegală în literatura de specialitate. O parte considerabilă din lucrări se situează în cadrul empiric ce se referă la securitatea națională contemporană.

Majoritatea lucrărilor legate de politica externă, militară și economică a statelor sunt analizate ca aspirații în vederea asigurării securității naționale. Cea mai cunoscută lucrare conceptuală asupra securității aparține lui Arnold Wolfers.

Din șirul dezbaterilor conceptuale despre securitate pot fi reliefate cele ale lui Barry Buzan, Hadley Bull, Bernard Brodie, Frank Trager și Frank Simonie. Ele conțin concepții succinte, dar valoroase.

„Securitatea națională – menționează F.N. Trager și F.N. Simonie – este acea parte a politicii guvernamentale care are drept obiectiv crearea condițiilor, naționale și internaționale, favorabile pentru protejarea sau extinderea valorilor naționale vitale împotriva adversarilor existenți sau potențiali”.

Persistența concepțiilor legate de securitate poate fi explicată prin mai multe moduri. Explicația constă în aceea că ideea s-a dovedit a fi prea complexă pentru a-i implica pe analiști în favoarea unor concepte mai tratabile. Securitatea este un concept dificil, dar nu mai dificil decât alte concepte fundamentale din științele sociale. Contradicțiile securității nu au fost încă explorate în mod adecvat.

Securitatea nu și-a găsit o reflectare mai largă în literatura de specialitate din cauza diversificării metodologice, care a implicat domeniul relațiilor internaționale de la sfârșitul anilor '50 până la mijlocul anilor '70 ai secolului XX. Behaviorismul opera cu puterea, deoarece ea reprezenta ortodoxismul dominant și securitatea nu era de natură să le stârneasă entuziasmul.

Un motiv de subdezvoltare a conceptului de securitate își găsește reflectare în natura studiilor strategice, care au produs un mare volum de literatură empirică în problemele de politică militară. Începutul destrămării structurii bipolare a sistemului internațional și suprimarea războiului rece de la sfârșitul anilor '80 ai secolului XX au provocat temeuri de a considera că securitatea devine un concept preferat al discuțiilor în cadrul sistemului internațional postbelic. Conceptul este studiat de cercetătorii din Moldova ca mod favorit de discuție a transformărilor remarcabile în relațiile Est-Vest.

Securitatea comunității umane cuprinde cinci sectoare principale: militar, politic, economic, social și de mediu. Fiecare dintre ele sunt întretesute într-o strânsă rețea de relații. Reieșind din faptul că securitatea are mai multe obiecte de referință potențiale, este cazul să se evidențieze cooperarea Republicii Moldova cu statele sud-est-europene în promovarea securității.

Strategia Republicii Moldova în sistemul european de securitate rămâne a fi incertă. Republica Moldova contribuie activ „la întărirea păcii și securității mondiale, participă direct la procesul european pentru colaborare și securitate, în structurile europene”. Deși Republica Moldova nu dispune de resurse considerabile pentru a promova o politică externă de securitate consistentă, totuși există posibilități de obținere a unor anumite rezultate în urma raționalizării eforturilor externe și interne de lărgire a securității. Anumite realizări se pot constata numai pe calea abordării unei maniere cooperative de conduită în plan subregional și regional.

În condițiile în care Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană rămân a fi elementele pilon ale sistemului de securitate european pe o perioadă scurtă și mijlocie, orientarea spre Est riscă să limiteze cu mult Republica Moldova în cadrul proceselor europene.

Etapa deosebit de înaltă de interdependență a securității statelor și subregiunilor din Europa face imposibilă soluționarea problemelor de securitate a Moldovei într-un plan exclusiv național or chiar CSI-ist. Spațiul vacuum de securitate din Estul Europei nu poate dura la infinit, și interesele Moldovei dictează o participare cât mai activă la stabilizarea acestei regiuni. Această orientare poate fi efectuată predominant de structurile occidentale. Concomitent, această stabilitate se întreprinde ținându-se cont de o serie de interese ale altor state, care nu sunt actorii principali în stabilizarea Estului.

Întru soluționarea propriilor sale scopuri, Republica Moldova s-a inclus activ într-o largă cooperare în domeniul securității cu statele sud-est-europene, fiindcă ele dispun de numeroase posibilități de diminuare a problemelor de securitate a ei și de o racordare mai sigură la sistemele de integrare subregională, ca componentă a procesului de integrare europeană. Legea Republicii Moldova despre securitatea statului prevede „coordonarea cu alte state a eforturilor în vederea descoperirii, prevenirii și contracarării eventualelor amenințări la adresa securității statului”. De asemenea, interesele acestora în Asia Centrală și în regiunea Mării Caspice optimizează asentimentul sporit pentru flancul sudic al periferiei UE/NATO, din care face parte și Republica Moldova. Din aceste considerente, instabilitatea Republicii Moldova produce consecințe pe plan regional, respectiv securitatea (insecuritatea) Moldovei constituie un izvor de preocupare pentru factorii de securitate europeni.

O problemă evidentă pentru Republica Moldova este că Alianța Nord-Atlantică, concomitent cu extinderea sa, devine cointeresată, în mare parte, în securitatea statelor europene nemembre ale NATO. Acestea pot fi niște focare eventuale sau reale de amenințare la adresa securității, în sens larg. Ele, de asemenea, pot genera probleme de securitate unor state aliate la blocul Nord-Atlantic. Se poate afirma, că se evidențiază o strânsă legătură între securitatea statelor de la periferia NATO cu securitatea Alianței însăși.

La etapa actuală s-a depășit viziunea politică echivocă a Moldovei în contextul extinderii NATO și UE. Poziția geografică a Republicii Moldova, existența în cadrul ei a diferendului transnistrean și fragilitatea statului înlesnesc prezența politică sporită a NATO/UE în Moldova, inclusiv preocuparea de unele aspecte ale securității republicii sau prezența militară în cazul izbucnirii unei crize interne. Această criză poate fi depășită asigurând securitatea republicii prin utilizarea factorilor interni, iar implicarea factorilor externi în aplanarea problemelor de securitate a Moldovei permite de a nu prolifera instabilitatea.

Există prognoze că și pe viitor Moldova poate fi un generator de instabilitate regională în comparație cu vecinii săi. Cu toate că, conform unor pronosticuri, diferendul transnistrean poate fi soluționat totuși, integrarea militară, politică, economică și socială a spațiului din stânga Nistrului va parcurge o perioadă îndelungată, care ar putea genera tensionări cu consecințe pentru întreaga Moldovă, care s-ar proiecta și pe scară regională.

Exemplul expus, precum și altele atenționează că Europa de Sud-Est rămâne a fi principalul izvor de instabilitate în spațiul european. Deși Republica Moldova este membră a Pactului de Stabilitate, avantajele acestui statut rămân a fi în parte nevalorificate. Mai există și unele năzuințe de neglijare a importanței prezenței politice a Moldovei în Sud-Estul Europei. Pot fi prezente și cazuri care pot contribui la limitarea eforturilor de promovare a intereselor economice ale țării, a politicii de securitate și umanitare.

În aceste circumstanțe, activitatea practică trebuie să se bazeze pe realizări și nu pe declarații. În caz contrar, din motivul situației interne precare, Republica Moldova poate deveni izolată de întreg spațiul de est și de sud-est european.

În soluționarea problemelor indicate sunt încadrate organele guvernamentale, neguvernamentale și alte instituții sociale din republică. În Europa de Sud-Est, Moldova s-a încadrat în activitatea de consolidare a nivelului de cooperare, pe plan bilateral și regional. Principalele deziderate sunt: instituirea unui mecanism stabil de schimb de informație privind traficul de arme și spălarea de bani din Transnistria; schimbul de informație privind persoanele implicate în traficul de ființe umane care acționează pe teritoriul Moldovei; organizarea unei infrastructuri de control al hotarelor estice, care se poate face prin programul de asistență acordat de către UE; securizarea hotarului cu România, pentru a reduce numărul de persoane care tranzitează ilegal Republica Moldova pentru a ajunge în Europa. România este preocupată în modul cel mai serios de problemele cu care se confruntă Republica Moldova.

Un factor important pentru consolidarea pozițiilor Republicii Moldova în sistemul de securitate europeană îl constituie nivelul relațiilor Ucraina – Moldova. Actualmente, relațiile dintre Ucraina și Moldova sunt fundamentate nu doar pe distingerea vechilor relații istorice, dar, în primul rând, pe constituirea perspectivelor

europene comune. Reieșind din aceasta, s-a acceptat apelul comun către UE privind invitarea unei misiuni a UE pentru monitorizarea frontierei de stat moldo-ucrainene. Este inevitabil ca Ucraina să demonstreze și în continuare tendința de partener relativ stabil și previzibil pentru Occident, iar autoritățile Republicii Moldova să consolideze relațiile cu vecinii, să-și îndeplinească angajamentele internaționale. Aceasta influențează instituțiile europene să acrediteze mai mult viziunea Ucrainei asupra conflictului transnistrean.

Interesele Moldovei în domeniul securității pot fi reduse la următoarele două probleme: integrarea deplină în structurile politice, economice și de securitate europene și fortificarea internă a statului și a rolului lui de creator de securitate și forță motrice de stabilitate pe plan subregional. Premise obiective pentru restructurarea economiei Republicii Moldova le constituie optimismul de semnare a unui acord cu UE cu privire la sistemul preferințelor de bază în comerțul exterior.

Preponderența Moldovei în domeniul securității permite o relație mai strânsă, integrală cu structurile europene, cu prioritate politice, de securitate și apărare, care confirmă construcția unei noi arhitecturi de securitate europeană. Racordarea politică și militară la acestea poate contribui la formarea unui mecanism de cooperare cu statele mai avansate decât Republica Moldova pe calea integrării europene. Concomitent, o colaborare mai evidentă cu alte state central- și est-europene poate forma un factor ce ar diminua eventuala izolare a Republicii Moldova după amplificarea UE/NATO și poate să reducă decalajul față de alte state est-europene mai avansate în reformele din domeniul securității.

O astfel de cooperare contribuie la promovarea unor interese de securitate a Republicii Moldova – deplasarea de verificare (spre Republica Moldova) în edificarea unor forțe armate de tip nou, aranjarea unor noi relații de încredere cu statele vecine și stabilitatea regională. Republica Moldova dispune de unele posibilități de a iniția o serie de activități. În plan bilateral, Republica Moldova susține politica de semnare a unor acorduri de colaborare bilaterală cu statele vecine la nivelul anumitor categorii de forțe, intensificarea vizitelor de lucru, la diferite niveluri, crearea unei unități mixte trilaterale România-Moldova-Ucraina de menținere a păcii.

O politică de securitate care ar accentua aspirațiile de integrare europeană și capacitatea cooperativă a republicii poate avea urmări și asupra relațiilor politice Republica Moldova – UE. În acest context, este explicabilă semnarea, în februarie 2005, a Planului de Acțiuni RM - UE. Sarcini importante sunt prevăzute și pentru anul 2007, ceea ce ar permite să fie realizată o șansă istorică de integrare a Republicii Moldova în Comunitatea Europeană.

Este importantă susținerea, din partea UE și NATO, oferită în vederea soluționării problemei transnistrene, rezolvării aspectelor legate de corupție, crima organizată, precum și urgentării altor reforme. Transformarea Republicii Moldova într-un furnizor de securitate, securizarea hotarelor estice ale țării sunt obiective importante și pentru UE.

Avantajele de securitate ale UE, la fel și ale NATO în Moldova se reduc la două aspecte principale: conflictul transnistrean și problemele de securitate neconvențională. UE în repetate rânduri a accentuat poziția sa, conform căreia stabilitatea în Republica Moldova este importantă pentru UE. Întrucât, în viitorul apropiat Moldova se va afla la hotarele unei Europe extinse, necesită a fi soluționate multiple probleme interne ale ei. Printre acestea sunt: guvernarea la nivel, conflictul transnistrean, criza economică, crima organizată, migrația continuă și conținerea reformelor, care pot să se răsfrângă în afara hotarelor republicii.

Pentru a le preveni, UE a rezumat interesele generale, care se reduc la următoarele: stimularea creșterii economice, reducerea sărăciei și consolidarea democrației; sprijinirea unei reglementări politice a diferendului transnistrean; susținerea retragerii complete a trupelor rusești din Transnistria, în conformitate cu prevederile OSCE. În scopul promovării intereselor de securitate, Republica Moldova exercită o politică externă și de securitate activă. În această perioadă dispar dificultățile interne și, ca rezultat, Republica Moldova implementează experiența altor state, depășește problemele sale.

O altă problemă pentru Republica Moldova constă în promovarea politicii sale față de extinderea NATO. În aceste condiții, e acceptabilă viziunea proprie asupra intereselor de securitate a Moldovei. Există mai multe aspecte favorabile Moldovei în legătură cu extinderea NATO. Ele se referă la stabilitatea politică internă și la extinderea spațiului democratic în Europa. Aderarea la NATO și UE constituie un factor ce permite realizarea transformărilor pozitive în statele candidate: pentru Moldova e mai satisfăcător dialogul cu statele est-europene, actori ai structurilor europene, decât cu statele neintegrate. Doleanțele Moldovei sunt orientate spre extinderea spre Est. NATO și UE pot fi considerate instrumente de prevenire și depășire a crizelor în Europa. Dispunând de un spectru larg de mecanisme politice, financiare și militare, NATO poate contribui la depășirea

crizelor interne dintre state, inclusiv în Moldova. Elementele de bază, care contribuie la facilitarea procesului de integrare europeană, sunt NATO și instituțiile afiliate.

Evoluțiile interne din Republica Moldova contribuie la unele progrese în relațiile Moldova -UE/NATO și la avansarea integrării europene. Se poate constata că anume evoluțiile din interiorul statului și nu extinderea organismelor occidentale prezintă factorii care sunt în stare să contribuie la colaborarea externă a țării. Problema principală pentru Moldova constă în faptul că, până în prezent, se mai păstrează instabilitatea – generator de insecuritate socială, militară, politică programată în afara hotarelor sale. Aceasta poate favoriza cazul ca vecinii să se izoleze de insecuritatea generală, care poate fi legată de Moldova. Reieșind din aceasta, diplomația moldovenească promovează o politică activă în relațiile cu partenerii strategici și cu statele din regiune.

O altă problemă, care nu numai că produce insecuritate, ci constituie o extindere a instabilității din Est, este că și Moldova trebuie permanent să țină la control securizarea hotarelor cu Ucraina. În cazul în care frontiera moldo-ucraineană va fi slab securizată, fluxul de persoane din Asia poate deveni intensiv, iar aceasta va accentua și mai mult izolarea Republicii Moldova față de spațiul european, prin închiderea frontierei UE pe Prut. În ultimii ani, conducerea de vârf a Republicii Moldova, instituțiile de stat au întreprins pași concreți de soluționare a problemelor legate de frontiere.

O problemă care ar contribui la distingerea Moldovei drept stat sud-est-european ar fi extinderea mecanismelor de securitate regională la care participă Moldova. Reprezentanții Republicii Moldova participă ca observatori la sesiunile diferitelor instituții europene.

Este deja cunoscut că o măsură importantă este „integrarea regională” a chestiunilor de securitate a Republicii Moldova. Și aceasta rezultă din faptul că problemele de securitate a țării sunt în mare măsură similare cu cele ale Macedoniei, Albaniei, Bosniei. Ele nu pot fi soluționate altfel decât într-un context regional mai larg.

Securitatea Republicii Moldova nu se poate realiza prin izolarea politică de Sud-Estul Europei, și nici prin orientarea exclusivă spre structurile CSI.

Din cele expuse rezultă că o problemă justificată este cea de orientare spre Europa de Sud-Est. Treptat, Republica Moldova ar putea soluționa nu numai unele probleme de securitate, dar ar ajunge la o distincție externă mai pozitivă.

Imaginea Republicii Moldova ca participant activ la procesele de cooperare și integrare regională ar fi incompletă, dacă nu s-ar relata despre activitățile la nivel regional în cadrul Comunității Statelor Independente (CSI). Concomitent cu adoptarea opțiunii de integrare europeană, interesul Moldovei față de CSI, ca structură regională de cooperare, nu trebuie limitat, deoarece aceasta dispune de un enorm potențial care necesită a fi valorificat în continuare.

La etapa actuală, scopul preconizat al politicii externe a Republicii Moldova este asocierea la UE. El poate fi realizat mai ușor prin intermediul Procesului de Stabilizare și Asociere pentru Europa de Sud-Est, regiune în care Moldova se străduie să fie cât mai prezentă.

Occidentul este orientat spre a participa la soluționarea problemelor de securitate ale Moldovei, depășind chiar unele operațiuni umanitare. Uniunea Europeană presupune și o eventuală participare militară la menținerea păcii în Transnistria sub mandatul OSCE. Nu se exclude și faptul că o criză de proporții în Moldova ar putea implica NATO sau UE în operațiuni de pace sau umanitare.

Sarcinile care stau în fața Republicii Moldova la etapa contemporană necesită elaborarea unui plan de acțiuni desfășurate în structurile de securitate occidentale, care ar contribui la integrarea europeană a Moldovei.

Astfel, Republica Moldova sistematic întreprinde o tentativă de a-și contura un rol potențial în cadrul sistemului european de securitate, ținând cont de dezideratul de integrare în Uniunea Europeană. S-au reliefat un șir de factori relevanți pentru conturarea rolului Republicii Moldova în sistemul european de securitate, de asemenea pentru lichidarea deficitului de securitate a republicii, pentru consolidarea relațiilor dintre NATO/UE, cu alte state din spațiul sud-est-european.

Bibliografie:

1. Arnold Wolfers. Securitatea națională ca simbol ambiguu // Discard and Collaboration 7. - Baltimore: Jonnes Horkins University Press, 1962.
2. Barry Buzan. Popoarele, statele și teama. - București, 1991.
3. Hedley Bull. The Controll of the Arms Race. - Londra: Waidenfeld de Nicloson, 1961, p.25-29.
4. Bernard Brodier. War and Politics. - Londra: Cassell, 1973, cap.7.

5. Frank N. Trager, Frank L. Simonie. Introducere în studiul securității naționale – În: F.N. Trager, P.S. Kronenberg. National Security and American Society. - Lawrence University Press of Kansas, 1973, p.36.
6. Barry Buzan. Pacea, puterea și securitatea: concepție cuprinzătoare în studiul relațiilor internaționale // Journal of Peace Research. - 1984; Joseph S. Nye, M. Lynn-Jones, Studii de securitate internațională. - Foreign Affairs, 1989; Hugh MacDonald. Locul strategiei și ideea de securitate. - Millennium, 1981.
7. Moldova, România, Ucraina: buna vecinătate și colaborarea regională. - Chișinău, 1998; Politica externă a Republicii Moldova: aspecte ale securității și colaborării regionale. - Chișinău 1998; Gh. Cojocaru. Politica externă a Republicii Moldova. Studii. - Chișinău, 2001; Rusnac A. Aspecte ale teoriei securității. - Chișinău, 2005.
8. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.148-XII din 23.06.90 privind Declarația Suveranității Republicii Sovietice Socialiste Moldova // Veștile. - 1990. - Nr.8/192.
9. Legea securității statului, nr.618-XIII din 31.10.1995 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova. - 1997. - Nr.10-11/117.

Prezentat la 27.04.2007